

การเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ วัสดุการเรียนรู้ (learning material) ยังคงเป็นข้อจำกัดและปัญหาของผู้เรียนโดยเฉพาะผู้เรียนในระบบทางไกลหรือการเรียนในสิ่งแวดล้อมออนไลน์ในประเทศกำลังพัฒนา ข้อจำกัดและปัญหาดังกล่าวมีหลายสาเหตุ แต่สาเหตุหลัก มาจากราคา ค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะเรื่องลิขสิทธิ์และสิทธิ์การเข้าใช้ รวมทั้ง ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศ ปัจจุบัน ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการเป็นสังคมแบบเปิด ทำให้มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านการศึกษาระบบเปิด (Open Education Resource-OER) บทความนี้ นำเสนอคุณลักษณะที่ดีของ OER และ เกณฑ์การพิจารณา

OER Open Educational Resources หรือเรียกสั้นๆ ว่า OER ความหมายที่เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไป หมายถึง แหล่งการเรียนรู้ด้านการศึกษาที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงโดยไม่มีค่าใช้จ่าย หรือ ค่าธรรมเนียมการใช้ (license free) OER ได้รับการประยุกต์เพื่อเป็นวิธีเพิ่มคุณภาพการเข้าถึงแหล่งวัสดุการเรียนรู้ ช่วยสนับสนุนความเท่าเทียมในการเข้าถึง ส่งผลทำให้การศึกษามีคุณภาพ การศึกษามีการนำไปประยุกต์ทั้งการเรียนในชั้นเรียนและการเรียนทางไกล และการเรียนในสิ่งแวดล้อมเสมือน หรือ ในสิ่งแวดล้อมอิเล็กทรอนิกส์

OER ได้รับการออกแบบและพัฒนาในหลายรูปแบบ ครอบคลุม Open textbooks เช่น โครงการ Open Source Textbooks Project ของ มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย เนื้อหาบทเรียนแบบเปิด (Open Courseware and content) ซอฟต์แวร์แบบเปิด (open software tools) เช่น ระบบการจัดการการเรียนรู้ (learning management systems) วัสดุการเรียนรู้ที่ใช้สนับสนุนการเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้สอน (open material for e-learning) ที่เก็บวัสดุการเรียนรู้ (repositories of learning objects) หลักสูตรการศึกษาฟรี (free educational courses)

Moon (2010 อ้างถึงใน Sapire, and Reed, 2011) สรุปว่า OER ที่ดีควรมีคุณลักษณะ เข้าถึงได้อย่างเสรี นำเสนอในรูปแบบที่ผู้ใช้สามารถปรับหรือ นำไปประยุกต์ได้ตามความต้องการ มีการพัฒนาและจัดทำภายใต้ระบบที่มีลิขสิทธิ์ที่อนุญาตให้ผู้ดัดแปลงสามารถแบ่งปัน การใช้ไปยังชุมชนการเรียนรู้ มีหน่วยงานด้านการศึกษหลายหน่วยงานที่พัฒนา OER เช่น The Hewlett Foundation, Messachusetts Institute of Technology's Open Courseware Initiative อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ OECD และ UNESCO

Organization for Economic Co-Operation and Development (OECD n.d. อ้างถึงใน Sapire, and Reed, 2011) รายงานถึงแนวทางหรือเกณฑ์ในการพิจารณาจัดทำหรือ พัฒนา OER 5 มิติ ดังนี้

1. ขอบเขต (scope) สาขาที่ครอบคลุม การแบ่งเป็นระดับหน่วย ระดับการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วัสดุที่จัดเตรียม การแบ่งปันวัสดุการเรียนการสอนและเนื้อหาระหว่างผู้สอน และผู้เรียน
2. ความเป็นเจ้าของ ผู้รับผิดชอบ (authorship) เช่น พัฒนาเอง หรือ อยู่ในรูปทีมงาน คณะทำงาน ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน
3. การออกใบอนุญาต (licensing) สิ่งนี้สำคัญเพราะส่งผลถึงระดับวัสดุการเรียนรู้ได้รับการผสมหรือ บูรณาการเข้ากับ OER อื่นๆ หรือ นำกลับมาใช้ในบริบท สภาพแวดล้อมอื่น เช่น การนำไปใช้เป็นแบบฝึกหัด ปัจจุบันที่เป็นที่รู้จัก คือ การอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ หรือ งานที่มีลิขสิทธิ์ ในรูป ของครีเอทีฟคอมมอนส์

4. ระดับการปิดกั้น (Granularity) จำนวนข้อมูลที่จะทำการปิดกั้นได้ในแต่ละครั้ง ซึ่งระบบจัดการฐานข้อมูลแต่ละชนิดจะมีการปิดกั้นแตกต่างกันออกไป สิ่งนี้ อ้างอิงไปถึงขนาดของแหล่งด้านการศึกษาที่ผลิต เช่น อยู่ในรูปแฟ้มข้อมูลประเภทประมวลคำ (word processing) แฟ้มข้อมูลเอกสารต้นฉบับในรูปแฟ้มข้อมูลเอกสารต้นฉบับ (Portable Document Format-PDF) เป็นต้น

5. ระยะเวลาการสอน (teaching duration) การสอนที่จำเป็นต้องใช้วัสดุการเรียนรู้อย่างแท้จริง เช่น สอนตลอดทั้งภาคการศึกษา

แม้ว่า OER จะได้รับความนิยมแต่ก็ยังมีปัญหาที่ยังคงต้องหาคำตอบกันต่อไป จนมีการกล่าวว่า OER เป็น นวัตกรรมประเภททำลายล้าง (Disruptive Innovation) โดยเฉพาะปัญหากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ค่าใช้จ่ายและคำถามถึงเหตุผลว่าทำไมความรู้ด้านวิชาการ ผลผลิตในงานวิชาการจึงต้องฟรี หรือ ไม่มีค่าใช้จ่าย มีหลายหน่วยงานหาแนวทางการแก้ปัญหา แนวทางหนึ่งที่ได้รับการตอบรับอย่างแพร่หลายเนื่องจากเป็นแนวทางที่ยืดหยุ่น คือ Creative Common ที่อนุญาตให้ผู้ใช้สารสนเทศที่มีลิขสิทธิ์ เข้าถึง สำเนา เผยแพร่ และนำไปใช้งานได้

* บรรณารักษ์ ชำนาญการ หัวหน้าหน่วยสารสนเทศการศึกษาทางไกล ฝ่ายบริการสนเทศ สำนักบรรณสารสนเทศ

เอกสารอ้างอิง

Sapire, Ingrid and Reed, Yvonne. (2011). Collaborative design and use of open educational resources: a case study of a mathematics teacher education project in South Africa. *Distance Education*, 32(2), 195-211.